

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΣ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΥΡΤΙΔΗ
1965

le mérite de trouver dans le *Sicyonien* des emprunts textuels à l'*Oreste* d'Euripide.

A partir de XI/B/5 jusqu'en B/15 nous ne sommes absolument pas d'accord avec Gallavotti sur la façon de répartir les répliques.

XI/B/6-8 nous aimerions savoir comment Gallavotti comprend le charabia qu'il adopte en corrigeant τοῦ τίνος et en ponctuant autrement que dans l'édition *princeps*. Il fallait en donner quelque explication, sinon ne pas séparer les lettres en mots.

XI/B/10 Gallavotti propose οὕτως γ' ὄνοῦ sans un mot d'explication. Nous avouons ne comprendre ni la forme ὄνοῦ ni son sens.

XI/B/12 pourquoi mettre entre guillemets les mots γέρον ὅς εἰμι γέγονα? et pourquoi est-ce Dromon qui les prononce? Pourquoi la virgule après θυγάτριον? Que signifie au vers 13 ἀληθὲς ἀπολέσας (σ)εαυτοῦ τέτταρας entre deux virgules? Pour ἀληθὲς nous nous demandons s'il ne constitue à lui seul une réplique avec la valeur d'un adverbe affirmatif: « C'est vrai! ».

XI/C/24 - D/10 pourquoi mettre ce passage dans la bouche de Cichésias? Comment celui-ci pouvait-il connaître l'existence des κανδύτανες, des ἀορτήρες, des ὄλσκοι, des βάρβαροι παῖδες? Bien plus, comment connaissait-il l'endroit où se trouvait Philouménε, étant donné que ce qui reste des vers C/20-23 ne permet point de supposer que ces explications aient été données?

XI/D/15 ἀντ[έρον que propose Gallavotti est périspomène ἀντερῶν (de ἀντερᾶω/ῶ).

XII/B/10 que signifie δέρο[?

Signalons pour terminer quelques *lapsus calami* portant sur l'accentuation: p. 4, fr. 375 χλαμύδιον (non χλαμυδίον); IV/A/7]τέραν (non]τεραν); VII/A/7 ὦι]κότριψ (non ὠι]κότριψ); V/A/7 δημοτῶν (non δημότων); V/B/18 κατεφάνη (non κατέφανη); V/B/19 ἐγκραγόντες (non ἐγκράγοντες); V/B/22 πεφρικυ(ῖ) ἦ (non πεφρικυ' ἦ ou πεφρικύ' ἦ in appar.); XI/B/14 Δρόμωνά τε (non Δρόμωνα τε); XII/B/10 κεκόμικας (non κεκομικας); XXI/B/7 δέησιν ἔστι (non δέησιν ἔστι); XXI/B/12 φιλόγελώς τε (non φιλογέλως τε).

MANOLIS PAPATHOMOPOULOS

28 - 7 - 1965

E.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΙΚΚΟΛΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ

Συνεπληρώθησαν ἐφέτος ἑκατὸν χρόνια ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἐξόχου Ἑλληνοσ λογιῶ Νικολάου Σάββα Πικκόλου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐτιμᾶτο πολὺ εἰς τὴν πεπαιδευμένην Εὐρώπην ὡς σπουδαῖος φιλόλογος καὶ ζηλωτὴς πατριώτης. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως δὲν ἐξετιμῆθη δεόντως οὔτε ἡ σοφία του οὔτε ἡ φιλοπατρία του· διὸ καὶ ὁ βιογράφος τοῦ Κοραῆ Διονύσιος Θερεϊανός, ὁ ὁποῖος ἐχαρκτήρισε τὸν Πικκόλον δεινὸν ἑλληνιστὴν, ἐσημείωσε ὅτι « παρ' ἀξίαν ὀλιγορήθη ὁ φιλόπατρις καὶ ἐπίσημος οὗτος λόγιος »¹.

Αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Πικκόλου πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ὡς διδασκάλου καὶ συγγραφέως, ὁ πατριωτικὸς του ζῆλος καὶ ἡ ἀφοσίωσις του εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ μετ' αὐτήν, καθιστοῦν αὐτὸν ἀξιὸν ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μελέτης².

Ὁ Νικόλαος Πικκόλος ἐγεννήθη εἰς τὸ Τούρνοβον τῆς Βουλγαρίας τὴν 15 Νοεμβρίου 1792 Ν. Ἑ., « ἐκ γονέων Θεσσαλῶν », καθὼς ἀνέγραψεν εἰς τὸ « Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον » τοῦ 1868, σελ. 371, βιογραφῶν τὸν Πικκόλον ὁ Μαρίνος Π. Βρατιός. Ἑλληνα τὴν καταγωγὴν παρουσίασαν τὸν Πικκόλον καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Παναγιώτης Σούτσοι (« M. Nicolas Piccolo, issu d'une famille grecque établie à Tournavos en Bulgarie... »)³, καὶ πάντες, Ἑλληνες καὶ ξένοι, ὅσοι παλαιότερον ἠσχολήθησαν περὶ αὐτοῦ.

Μόνος ὁ διαπρεπὴς Γάλλος φιλόλογος E. Egger, προλογίζων τὴν

1. Διον. Θερεϊανοῦ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, τόμ. Α' (ἐν Τεργέστη, 1889), σελ. 378 - 379.

2. Ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν Πικκόλον δεικνύουν — παραλλήλως πρὸς ἡμᾶς — καὶ οἱ Βούλγαροι λόγῳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ, τὸ δὲ Ἰνστιτούτον Βαλκανικῶν Σπουδῶν τῆς Βουλγαρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἐξήγγειλε τὴν ἐκδοσιν ἀναμνηστικοῦ τόμου ἀφιερωμένου εἰς τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

3. Ποιήσεις νέαι τῶν ἀδελφῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Παναγιώτου Σούτσων. Ἐν Ναυπλίῳ 1833, σελ. 19. Περὶ καὶ περιοδ. « Πανδώρα », τόμ. 16 (1865), σελ. 168.

ὑπὸ τοῦ Πικκόλου παρασκευασθεῖσαν ἔκδοσιν τῶν Ποιμενικῶν τοῦ Λόγγου, ἣ ὁποία ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του (1866), σημειώνει ὅτι ὁ Νικόλαος Σάββα Πίκκολος κατήγετο ἐκ γονέων Ἑλληνοβουλγάρων¹.

* * *

Τὰς βασικὰς του σπουδὰς ἔκαμεν ὁ Πίκκολος εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου ὑπῆρξεν ἐκ τῶν περισσότερων διακριθέντων μαθητῶν τοῦ Κωνσταντίνου Βαρδαλάχου, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, ὠργάνωσεν ἐπὶ νέων βάσεων μετὰ τοῦ μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου κατὰ τὸ ἔτος 1810 καὶ διεύθυνε μέχρι τοῦ 1815 τὸ ἔκτοτε ἀποκληθὲν Λύκειον τοῦ Βουκουρεστίου. Παραλλήλως ὁμως, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ἀκμῆς τοῦ Λυκείου τοῦ Βουκουρεστίου, ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν διδασκόντων (Ἄθανασίου Βογορίδη, Μιχαὴλ Κοκκίνη, Μανουὴλ Βυζαντίου κ.ἄ.) καὶ ὁ Νικόλαος Σάββα (Πίκκολος) διδάσκαλος διὰ τὰ γαλλικά², μετέχων συγχρόνως καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου ἰδρυθείσης τότε ἐν Βουκουρεστίῳ Φιλολογικῆς Ἑταιρείας³. Τοῦτο ἀποτελεῖ σαφῆ ἀπόδειξιν τῆς ἐκτιμῆσεως καὶ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἔτρεφε πρὸς τὸν ἐπίλεκτον μαθητὴν του ὁ Βαρδαλάχος. Ὄταν δὲ ὁ τελευταῖος οὗτος προσκληθεὶς ἦλθεν εἰς Χίον τὸ 1815, διὰ νὰ διδάξῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν τῆς νήσου μετὰ τοῦ ἀρτίως ἐκ Παρισίων ἐπανελθόντος Νεοφύτου Βάμβα, παρέλαβε μαζί του καὶ τὸν προσφιλῆ του Πίκκολον, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε τότε εἰς ἐκ τῶν 14 διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι ἐδίδαξαν κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην (1815-1816) εἰς τὸ λαμπρὸν σχολεῖον τῆς Χίου⁴ μετὰ τοῦ Ἰωάννου Τσελεπῆ, Ἰουλίου Δαυτῆ κ.ἄ.

Τὸ 1818 ὁ Πίκκολος εὐρίσκεται εἰς τὴν Ὁδησσὸν τῆς Ρωσίας. Προφανῶς ἠκολούθησε καὶ πάλιν τὸν Βαρδαλάχον, ὅστις προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Ὁδησσοῦ ἀνέλαβε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν διεύθυνσιν τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς, συνεργασθεὶς ἐν αὐτῇ μετὰ τῶν

1. Λόγγου Ποιμενικῶν τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην λόγοι τέτταρες, ἐπιμελεία καὶ διορθώσεις καὶ προσθέσει πλείστων σημειώσεων Ν. Σ. Πικκόλου. Ἐν Παρισίοις, ἄωξς'. Ἰδὲ καὶ Πανδώραν, τόμ. 18 (1868), σελ. 491.

2. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλην. Φιλολογ. Σύλλογος, τόμ. ΙΒ' (1877-1878), σελ. 151.

3. Κ. Σάββα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σελ. 590 ὑπόσημ.

4. J a c o n a k y R i z o N e r o u l o s, Cours de littérature grecque moderne, Genève 1828, σελ. 125. Ἄ. Πολυζωΐδου, Τὰ Νεοελληνικά. Ἐν Ἀθήναις 1874, σελ. 242. Περὶ τῆς σχολῆς τῆς Χίου ἰδὲ Κ. Ἀμάντου, Ἡ παιδεία εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην Χίον (1566-1822), Ἑλληνικά, τόμ. 3 (1930), σελ. 381-414.

διδασκάλων τοῦ γένους Γεωργίου Γενναδίου, Γεωργίου Λασσάνη, Ἰωάννου Μακρῆ, Ἀλεξάνδρου Ἀβραμιώτου, Ἰωάννου Σταματελοπούλου καὶ ἄλλων. Εἰς τὴν ἑλληνοβριθῆ ἐκείνην πόλιν τῆς νοτίου Ρωσίας ἤρχισε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1818) τὸ φιλολογικόν του στάδιον ὁ Πίκκολος, ἀναβιβάσας ἐπιτυχῶς εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον τῆς πόλεως δύο τραγωδίας, τὸν « Φιλοκτῆτην » τοῦ Σοφοκλέους καὶ τὸν « Θάνατον τοῦ Δημοσθένους »¹, ἔργον τοῦ ἰδίου.

Περὶ τὰς θεατρικὰς ταύτας παραστάσεις ἔγινεν εὐρὺς λόγος μεταξὺ τῶν λογίων Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς. Ὁ ἐν Ὁδησσῷ ἀνταποκριτὴς τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ὅτι « τὴν 16/28 τοῦ Φεβρουαρίου (1818) ἐπαραστάθη ἄλλο δράμα εἰς τὴν γραικικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς φιλοθεάτρος Γραικοὺς, ὁ κατὰ Σοφοκλῆν ἐγκαλλισθεὶς Φιλοκτῆτης, εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν μεταφρασθεὶς ἀπὸ τὸν προσκαίρως ἐκεῖσε διατρίβοντα πεπαιδευμένον καὶ φιλόκαλον νέον κύριον Νικόλαον Πίκκολον »².

Τὴν φιλολογικὴν ταύτην εἶδησιν, ὡς διευτυπώθη, εὗρεν ὁ Πίκκολος ἀνακριβῆ καὶ μειωτικὴν δι' αὐτόν, ἐφ' ὅσον ἀνεφέρετο εἰς αὐτὴν ὅτι ἀνεβίβασε τὸν Φιλοκτῆτην κατὰ μετάφρασιν ὅχι ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἀρχαίου ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς γαλλικῆς διασκευῆς τοῦ Lahagre. Διὸ καὶ ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἐκδότας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἐπιστολὴν ἀπὸ 20 Μαΐου 1818, διὰ τῆς ὁποίας διεμαρτύρετο εὐσχήμως διὰ τὴν ἀνακριβῆ εἶδησιν. « Σὰς παρακαλῶ νὰ πιστεύσετε, ὅτι ἡ μετάφρασίς μου εἶναι ὅλη ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον, καθὼς εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ἐν Ὁδησσῷ λογίους τῶν ὁμογενῶν. Ἄλλο δὲν παρεδέχθη ἀπὸ τὸν Γάλλον Lahagre εἰμὴ τὴν εἰς τρεῖς πράξεις διαίρεσιν, ἀποβαλὼν, ὡς αὐτός, τοὺς χοροὺς καὶ προσθέσας τὸν εἰς τὴν Β' σκηνὴν μονόλογον τοῦ Νεοπτολέμου, πλὴν ὅχι πάλιν μεταφρασμένον, ἀλλ' ἐρατισμένον ἀπὸ τὸν χορὸν τὸν εἰς τὸ πρωτότυπον. Καμμίαν δὲ ἀπὸ τὰς ἄλλας μεταβολὰς τοῦ Lahagre δὲν ἠκολούθησα, ὅχι ἀπὸ τυφλὸν σέβας πρὸς τὸν ποιητὴν, ἀλλὰ διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους ἴσως ἄλλοτε εὐκαιρήσω νὰ ἐκθέσω. Τὸ νὰ μεταφράσῃ τις μετάφρασιν, εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ σφαλερὸν καὶ ὑποπτον· τὸ δὲ νὰ μεταφράσῃ μετάφρασιν, ἐν ᾧ ἐννοεῖ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι γεγραμμένον τὸ πρωτότυπον, καὶ ἄτοπον καὶ γελοῖον. Κανεὶς Ἑλλήν ἢ ἑλληνίζων, ἢ ἑλληνικῶς τραφεὶς, δὲν θέλει καταδεχθῆ, νομίζω, νὰ πέσῃ ποτὲ εἰς τοιαύτην

1. J. Rizo Neroulos, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 145.

2. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, ἔτος 1818, σελ. 194 - 195.

ἀτοπίαν, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ μεταφράσεως ἑλληνικῶν συγγραμμάτων »¹.

Περὶ δὲ τοῦ θεατρικοῦ ἔργου τοῦ Πικκόλου, τοῦ ἐπιγραφομένου « Ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένους », τὸ ὁποῖον ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν τῆς Ὁδησοῦ τὴν 7/19 Σεπτεμβρίου 1818, ἀντὶ ἄλλης ἀναλύσεως παραθέτω ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ λογίου θεατρικοῦ συγγραφέως καὶ καθηγητοῦ τῆς ἐν Ὁδησσῷ ἑλληνικῆς σχολῆς Γεωργίου Λασσάνη — τοῦ γνωστοῦ γραμματέως τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου — πρὸς τὸν ἐν Πέστη Γεώργιον Τακιατζῆν: « ... Ὁ συγγραφεὺς κύριος Νικόλαος Πίκκολος, γνωστὸς ἀπὸ τὴν εἰς τὴν ὀμιλουμένην μας γλῶσσαν παράφρασιν τοῦ Φιλοκλήτου τοῦ Σοφοκλέους, ἐδιαίρεσε τὸν Δημοσθένην του εἰς τρεῖς πράξεις. Ἡ ὑπόθεσις τὴν ὁποίαν ἔκλεξεν εἶναι πατριωτικὴ, ἡ τραγικὴ πλοκὴ τοῦ δράματος ἔντεχνος, αἱ ἔννοιαί του ὑψηλαί, τὸ ὕφος του γλαφυρόν, εἰς ἓνα λόγον, ἐπέτυχεν τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον τὸ ἐπεχειρήσθη· διότι ἔγγιξε τὴν ὁποίαν ὠμματίαζε λεπτὴν χορδὴν τῶν αἰσθήσεων ὄλων τῶν παρευρεθέντων εἰς τὴν παράστασιν ὁμογενῶν... »².

Ὁ Ρίζος Νερούλος ἀνέγραψεν, ὅτι ἀμφότερα τὰ θεατρικὰ ταῦτα ἔργα τοῦ Πικκόλου ἐξεδόθησαν τύποις· δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἴδῃ τὰ ἔντυπα ταῦτα³, τὰ ὁποῖα καὶ ἐγὼ ματαίως ἀνεζήτησα.

* * *

Δὲν δύναμαι νὰ καθορίσω πότε μετέβη διὰ πρώτην φορὰν ὁ Πίκκολος εἰς Παρισίους καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας συνεδέθη μετὰ τοῦ Κοραῆ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρίστων φίλων καὶ ἐταίρων⁴. Ἄλλως τε αἱ μετακινήσεις τοῦ Πικκόλου, ἀφ' οἷου ἐμαθήτευσεν παρὰ τῷ Βαρδαλάχῳ εἰς τὸ Λύκειον τοῦ Βουκουρεστίου (1810 - 1813) μέχρι τῆς ὀριστικῆς του ἐγκαταστάσεως εἰς Παρισίους, μετὰ εἰκοσαετίαν περίπου, εἶναι πολλαὶ καί, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας τὸ προσωπικόν του ἀρχεῖον, εἶναι δύσκολον νὰ τὰς καθορίσωμεν ἐπακριβῶς. Οἱ ἀδελφοὶ Σοῦτσοι, μετὰ τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι συνεδέετο διὰ φιλίας, πληροφοροῦν ὅτι ὁ Πίκκολος, διψῶν ἀπὸ ταξίδια καὶ ἀπὸ μάθησιν,

1. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, ἔτ. 1818, σελ. 271.

2. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, ἔτος 1818, σελ. 573 κέ.

3. J. Rizo Neroulos, Cours de littérature Grecque moderne, σελ. 156.

4. Διον. Θερεϊανοῦ, Ἀδαμ. Κοραῆς, τόμ. Α', σελ. 378 - 379.

ἐπεσκέφθη τὴν Γερμανίαν καὶ ἐν συνεχείᾳ μετέβη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη σπουδάζων καὶ ἐξοπλιζόμενος ἐπιστημονικῶς¹.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Πίκκολος ἦλθεν εἰς Παρισίους κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1819² καὶ ἐπεδόθη εἰς φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς σπουδὰς. Τότε συνεδέθη μετὰ τοῦ Κοραῆ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κύκλον τῶν Ἑλλήνων λογίων, οἱ ὅποιοι περιστοιχίζον τὸν σοφὸν Χίον³. Εἰς ἕξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ λόγιος ἱατρὸς Γεώργιος Γλαράκης πρὸς τοῦτον, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπανόδου του εἰς τὴν πατρίδα του Χίον, ἀφιέρωσεν ὁ Πίκκολος μέγα ποίημα ἐξ 102 δεκαπεντασυλλάβων στίχων, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλεν ἐκ Παρισίων τὴν 7 Ἀπριλίου 1820 πρὸς τοὺς συντάκτας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ. Τὸ ποίημα τοῦτο ἄρχεται διὰ τῶν στίχων :

*«Ἦλθε, Γλαράκη φίλτατε, ἡ ποθουμένη ὦρα !
εἰς τὴν πατρίδ' ἀναχωρεῖς μὲ τῶν Μουσῶν τὰ δῶρα».*

καὶ τελειώνει :

*«Ἄλλ' ἔχ' ὕγείαν, ὦ καλὸν καλῆς πατρίδος θρέμμα,
ἀνδρίζου, φέρων παρ' ἡμῶν τὸ θεῖον τοῦτο στέμμα»⁴.*

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν ὁ Πίκκολος ἀπέκτησε μέγα γόητρον. Ἡ ἐπιτυχὴς ἐπίδοσις του εἰς τὴν μελέτην τῶν κλασσικῶν γραμμάτων, ὁ πατριωτικὸς του ζῆλος καὶ ἡ φιλία του μετὰ τοῦ Κοραῆ ἐξησφάλισαν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν λογίων Ἑλλήνων τῆς διασποράς καὶ τῶν ἑλληνολατρῶν Εὐρωπαίων, ὥστε κατέστη οὗτος μία ἐκ τῶν ἀξιο-

1. Ποιήσεις νέαι τῶν Ἀδελφῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Παναγιώτου Σούτσων. Ἐν Ναυπλίῳ 1833, σελ. 19.

2. Εἰς ἐπιστολὴν του ἀπὸ 13 Μαρτίου 1819 ὁ Κοραῆς γράφων πρὸς τὸν Κ. Κοκκινάκην, ἕνα τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, συνιστᾷ εἰς τοὺς διευθυντὰς τοῦ περιοδικοῦ νὰ ἀυξήσουν τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ καὶ νὰ συνάψουν στενότερον δεσμὸν « μετὰ τῶν ὁμογενῶν τῆς καλῆς μερίδος καὶ τῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐδῶ, καὶ μάλιστα τοῦ Νικολοπούλου καὶ τοῦ Π(ικκόλου)... ». Ἐπιστολαὶ Ἀδ. Κοραῆ, ἔκδ. Ν. Δαμαλά, τόμ. Γ', σελ. 700. Ὅρα καὶ Σ τ α μ ά τ η Κ α ρ α τ ζ ᾱ, Κοραῆς καὶ Νικολόπουλος, Ἀθῆναι 1949, σελ. 35.

3. Σ. Β. Κουγέα, Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Κοραῆ καὶ πρὸς Κοραῆν. Ἑλληνικά, τόμ. 11 (1939), σελ. 308. Ἀ π. Δ α σ κ α λ ά κ η, Ὁ Ἀδαμ. Κοραῆς καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων, Ἀθῆναι 1965, σελ. 259 κέ.

4. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, ἔτος 1820, σελ. 417 - 420.

λογωτέρων ἑλληνικῶν προσωπικότητων τῶν Παρισίων. Τὸ κῦρος, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησεν, ἐχρησιμοποίησεν ἀφειδῶς, ἐργαζόμενος διὰ τὴν ἔθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἔθνικῶν του ἐνεργειῶν περιλαμβάνεται καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἐπεδείκνυεν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίζοντο νὰ σπουδάσουν εἰς τὴν Εὐρώπην δι' ὑποτροφίῶν χορηγουμένων ὑπὸ κοινωφελῶν ἐταιρειῶν, Ἑλλήνων ἢ καὶ φιλελλήνων. Καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ, γενομένην πρὸς τὸν ἀρχιγραμματέα Ἰακωβάκην Ρίξον Νερουλόν, ὁ Μιχαὴλ Σουῦτσος (Μιχάλβοδας), ἀνελθὼν εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Μολβαβίας (24 Ἰουνίου 1819) ἔδωκεν ὑποτροφίας ἀρχομένας ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1820 εἰς δύο Ἑλληνας νέους σπουδάζοντας εἰς Παρισίους, τὸν Ν. Κοριτζᾶν καὶ τὸν Κ. Ἑστιώτην¹.

Κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον ἐβοήθησε τὸν Κλαύδιον Fau-ri-el εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μακρὸν χρόνον συνεκέντρωνε καὶ ἐπεξεργάζετο ὁ Γάλλος ἐκεῖνος φιλέλληνας. Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ κατὰ τὸ 1824 ἐκδοθέντος ἐν Παρι-σίοις βιβλίου του (Chants populaires de la Grèce moderne) ὁ Fau-ri-el ἀναφέρει ὅτι ὁ βασικὸς πυρὴν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς συλλογῆς του προῆλθεν ἀπὸ τὸν Κοραῆν, ὁ ὁποῖος τὰ εἶχε παραχωρή-σει εἰς τὸν Χριστόδουλον Κλονάρην, τῇ μεσολαβῆσει δὲ τοῦ Πικκόλου ἠδυνήθη ὁ Fau-ri-el νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀντίγραφα τῶν δημοτικῶν τούτων τραγουδιῶν².

* * *

Παραλλήλως πρὸς τὸ ἐπιστημονικόν του ἔργον ὁ Πίγκολος ἀνέπτυ-ξεν ἐν Παρισίοις ἀξιοσημεῖωτον ἔθνικὴν δρασίαν, ἐν συνεργασίᾳ συνή-θως μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων πατριωτῶν, τοὺς ὁποίους ἐνέπνεε καὶ καθωδήγει ὁ Κοραῆς.

1. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, ἔτ. 1820, σελ. 238 - 240.

2. Claude Fau-ri-el, Δημοτικὰ τραγούδια τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Εἰσαγωγή Ν. Βέη. Ἀθῆναι 1956, σελ. ιγ' καὶ 2. Σημειωτέον, ὅτι εἰς τὴν ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1826 ἐκ Παρισίων ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Χρ. Φιλη-τᾶν, ἐκφράσαντα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐκτυπώσῃ ἐν Παρισίοις συλλογὴν δημοτι-κῶν τραγουδιῶν, ὁ Πίγκολος ἀπήντησε: «...Σὲ ἀπεκρίθην ἐν καιρῷ διὰ τοῦ κυρίου Ἀσωπίου εἰς ὅσα λέγεις περὶ ἐκδόσεως τῶν τραγουδιῶν κλπ. Τὸ ἐμπό-ριον ἐν γένει, καὶ ἰδίως τὸ τῶν βιβλίων, εἶναι εἰς κρισίμους περιστάσεις... Τὸ δὲ ἄλλο εἶναι, ὅτι ὁ Φωριῆλ ἐσύναξεν πάμπολλα τραγούδια εἰς τὰς περὶ τὴν Ἰταλίαν διατριβὰς του καὶ ὁ Voutier ἐξέδωκε τινά, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ τοῦ Μεσολογγίου... ». (ΓΑΚ, Συλλογὴ Λαδᾶ, φάκ. Φιλητᾶ).

Σημειωτέον ὅτι ἡ Ὑ. Πύλη, ἡ ὁποία εἶχε περιέλθει κατὰ τὸ 1820 εἰς δύσκολον θέσιν ἕνεκα τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ἑλλήνων πασῶ τῶν Ἰωαννίνων καὶ πολλῶν ἄλλων ἐσωτερικῶν ἀντιπερισπασμῶν, ἠνωχλεῖτο τὰ μέγιστα ἐκ τῆς ἐθνικῆς δραστηριότητος τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ λογίων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ πατριωτικῆς τῶν δράσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν διεφώτιζον καὶ ἐξήγειρον τοὺς ραγιαδες εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐδημιούργουν φιλελληνικὸν ρεῦμα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, κυρίως μεταξὺ τῶν φιλελευθέρων καὶ τῶν πεπαιδευμένων, τῶν μετεχόντων πολὺ ἢ ὀλίγον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Καὶ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἀνησυχοῦσα ἕνεκα τῶν μεγάλων ἐν τῇ ἰταλικῇ χερσονήσῳ ἐθνικοαπελευθερωτικῶν ταραχῶν, κατεδίκαζε ζοηρῶς τὰς ἐθνικὰς ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων λογίων τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐξηνάγκαζε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον νὰ ἀποδοκιμάσῃ δι' ἐγκυκλίων τοὺς ἐξ αὐτῶν κινουμένους ἐθνικῶς καὶ ἐκδίδοντας φιλελεύθερα συγγράμματα. Αἱ ἀποδοκίμασιαι αὗται Ἑλλήνων λογίων ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔφθανον ἐνίοτε μέχρις ἀφορισμοῦ αὐτῶν. Ὁ Φιλήμων ἀναφέρει ὀνομαστικῶς μεταξὺ τῶς οὕτως ἀφορισθέντων Ἑλλήνων τὸν Νικόλαον Πίκκολον¹.

* * *

Ἡ ἔκρηξις τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εὔρε τὸν Πίκκολον εἰς Παρισίους. Δὲν γνωρίζω, ἐὰν συνεμερίζετο καὶ αὐτὸς τὰς περὶ τοῦ προώρου τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως γνώμας τοῦ Κοραῆ, τὰς ὁποίας ἄλλως τε εἶχον καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ². Ἄλλ' εἶναι γεγονὸς ὅτι, εὐθὺς ὡς ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις, τόσον ὁ Κοραῆς ὅσον καὶ οἱ ἄλλοι ἐξέχοντες ὁμογενεῖς ἐγκατέλειψαν πάντα δισταγμὸν καὶ ἐτάχθησαν ψυχῇ καὶ σώματι ὑπὲρ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Εἶναι γνωστὴ ἡ μεγάλη καὶ πολύμορφος δραστηριότης, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ὁ Κοραῆς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, συνεργαζόμενος μετὰ τῆς ομάδος τῶν ὁπαδῶν καὶ φίλων τοῦ λογίου Ἀθανασίου Βογορίδου, Χριστοδούλου Κλονάρη, Νικολάου Πικκόλου καὶ ἄλλων, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθη ἔπειτα καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πολυχρονιάδης καὶ εἴ τις ἄλλος. Οὗτοι ἀνέλαβον αὐτοπροαιρέτως νὰ βοηθήσουν τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα προβάλλοντες τὰ ἑλληνικὰ δίκαια εἰς τὴν δημοσίαν γνώ-

1. Ἰωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', σελ. 97.

2. Ἐ. Γ. Πρωτοψάλτη, Ἰγνάτιος Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, τόμ. Α', σελ. 170.

μην τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀνατρέποντες τὰς ποικίλας κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως συκοφαντίας, συγκεντρώνοντες χρηματικὰς εἰσφορὰς καὶ ἄλλα ἐφόδια ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ἐν Ἑλλάδι¹. Οὐδὲ περιορίζοντο τὰ μέλη τῆς ομάδος ταύτης εἰς ἀκαδημαϊκὰς μόνον ἀνταποκρίσεις καὶ εἰς τὰ ἄλλα προαναφερθέντα ἔργα, ἀλλὰ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐγκατέλειψαν τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν καὶ κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ συναγωνισθοῦν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν διὰ τοῦ ξίφους ἢ τῆς γραφίδος. Ἦδη ἀπὸ τῶν πρώτων μηνῶν τῆς ἐπαναστάσεως κατῆλθον ἐκ Παρισίων εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Μιχαὴλ Σχινᾶς, ὁ Παναγιώτης Ρόδιος, ὁ Γεώργιος Ἰωαννίδης, ὁ Τυπάλδος καὶ ἄλλοι. Ὁ δὲ Πίκκολος, καθ' ἃ μᾶς πληροφορεῖ ὁ Κ. Πολυχρονιάδης εἰς ἐπιστολὴν του ἐκ Παρισίων ἀπὸ 2 Αὐγούστου τοῦ 1821 πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι φίλους του Γεώργιον Πραϊδην, Γεώργιον Σέκερην κ.λ., ἐσκέπτετο καὶ οὗτος νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἐνεκα τῆς ἐπικρατούσης ἀκαταστασίας ἦτο μετέωρος².

Τὸ ἔργον τῆς ἐν Παρισίοις πατριωτικῆς ομάδος ὑπῆρξε πράγματι ὠφελιμώτατον χάρις εἰς τὴν φιλολογικὴν φήμην καὶ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας σχέσεις τοῦ Κοραῆ καὶ τὰς ποικίλας ἱκανότητας τῶν συνεργατῶν του. Ἰχνη μόνον τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν φίλων του διέσωσεν ὁ Φιλήμων³. Τὸ πάθος τοῦ Κοραῆ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως ἦτο τόσον μέγα, ὥστε ὁ Πολυχρονιάδης ἐν τῇ προαναφερθείσῃ ἐπιστολῇ του ἔγραφεν: « Ὁ Γέρον μας πάσχει καί, ἐὰν δὲν προφθάσουν εὐτυχεῖς εἰδήσεις, ἀποθνήσκει ἀπὸ τὴν λύπην του »⁴.

Ὁ Πίκκολος ὑπῆρξε προφανῶς ἐκ τῶν δραστηριωτέρων μελῶν τῆς ἐν Παρισίοις ομάδος τῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν⁵. Αὐτὸς καὶ ὁ Κ. Πολυχρονιάδης ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς σύνδεσμοι τῆς ομάδος μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν Παρισίοις Albert Gallatin, ὅστις ἐπέδειξε θερμότατον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, παρορμηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του στρατηγοῦ Lafayette. Κατόπιν συστάσεων τοῦ τελευταίου τούτου ἀπὸ

1. Ἀνάλογος ὑπῆρξεν ἡ δρασις τοῦ Ἰγνατίου Οὐγγροβλαχίας καὶ τῶν φίλων του εἰς τὴν Πίζαν, ὡς καὶ ἄλλων ὁμογενῶν ἀλλαχοῦ.

2. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, τόμ. Α', σελ. 53.

3. Ἰ. Φιλήμωνος, Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τόμ. Δ', σελ. 22, 368 - 370.

4. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τόμ. Α', σελ. 53.

5. Βλ. Π. Κ. Ἐνεπεκίδης, Ρήγας - Ὑψηλάντης - Καποδίστριας. Ἀθῆναι 1965, σελ. 261 (ἐπιστολὴ Ν. Πικκόλου πρὸς Γ. Γεννάδιον εἰς Βουκουρέστιον, ἀπὸ 10 Μαρτίου 1821).

6 καὶ 9 Αὐγούστου 1821, ὁ Gallatin ἐδέχθη ἐπανελημμένως καὶ εὐμνεστάτα εἰς τὸν οἶκόν του τὸν Πίκκολον καὶ τὸν Πολυχροσιάδην, ὁ πρῶτος τῶν ὁποίων χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Lafayette ὡς ἀνὴρ μεγάλης μορφώσεως καὶ φίλος τοῦ πρῶην ἐπισκόπου Βλαισσῶν (Blois) Γρηγορίου (« very learned man and friend of bishop Gregoïr »)¹.

Εἰς μίαν τῶν ἐπισκέψεών των οἱ δύο Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἐνεχείρισαν εἰς τὸν Ἀμερικανὸν πρεσβευτὴν τὴν ἀπὸ 25 Μαΐου 1821 διακήρυξιν τῆς « ἐν Καλαμάτῃ Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη », τὴν ὁποίαν ὁ Gallatin ἀπέστειλε τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1821 πρὸς τὸν προϊστάμενόν του ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν John Quincy Adams, τὸν μετέπειτα πρόεδρον τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας. Ἀντίγραφον τῆς διακηρύξεως ταύτης ἀπέστειλε παραλλήλως ὁ Κοραῆς πρὸς τὸν φιλέλληνα Ἀμερικανὸν Ἐδουάρδον Everett μετὰ συνοδευτικῶν ἐγγράφων, τὸ ὁποῖον ὑπέγραψαν, ἔκτος αὐτοῦ, ὁ Πέτρος Ἡπίτης, ὁ Ἀθανάσιος Βογορίδης καὶ ὁ Πίκκολος².

Διὰ τῆς πυκνῆς ἐπαφῆς των μετὰ τοῦ Gallatin ὁ Πολυχροσιάδης καὶ ὁ Πίκκολος³ ἐτόνωσαν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ἀμερικανοῦ πρεσβευτοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθη θερμότατος φιλέλληνα. Ἡ καλλιεργηθεῖσα τότε ἐν Ἑλλάδι φήμη περὶ ἐπεμβάσεως τοῦ ἀμερικανικοῦ στόλου ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων εἶχεν ὡς ἀφειτηρίαν τὰς πρὸς τὴν ἀμερικανικὴν κυβέρνησιν ὑποδείξεις τοῦ Gallatin ἐπικουρουμένου ὑπὸ τοῦ Lafayette⁴.

Τὴν αὐτὴν περίου ἐποχὴν, καὶ δὴ κατὰ Σεπτέμβριον ἢ ἀρχὰς Ὀκτωβρίου τοῦ 1821, ὁ Πίκκολος μετέβη εἰς Λονδῖνον κατὰ προτροπὴν τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν λοιπῶν φίλων του, διὰ νὰ συνεργήσῃ μετὰ

1. Ὁ καθηγητὴς Ἀπ. Δασκαλάκης ὑποθέτει, ὅτι οἱ χαρακτηρισμοὶ οὗτοι ἀφοροῦν εἰς τὸν Πολυχροσιάδην (Ὁ Ἀδαμ. Κοραῆς καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων, σελ. 464).

2. G. Ch. Soulis, Adamantios Korais and Edward Everett. Athènes 1953, σελ. 10. (Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Mélanges offerts à Octave et Mèlro Merlier).

3. Τὸν Πίκκολον ἀναχωρήσαντα περὶ τὰ μέσα τοῦ 1822 εἰς Ἑλλάδα, ἀντικατέστησεν εἰς τὰς μετὰ τοῦ Gallatin ἐπαφὰς ἕτερον μέλος τῆς ομάδος τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων, ὁ Ἀθανάσιος Βογορίδης.

4. Γιάννη Τόζη, Ἑλληνοαμερικανικαὶ ἐπαφαὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἑλληνικά, τόμ. 14 (1955), σελ. 418 κέξ. Πρβλ. Ἀπ. Δασκαλάκη, Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων, σελ. 460 κέ. Βλ. καὶ Ἰω. Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, τόμ. Δ', σελ. 22.

τῶν ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρωτευούσῃ Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. « Ἐστείλαμεν κατ' αὐτὰς — γράφει ὁ Κοραῆς κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1821 πρὸς τὸν Νεόφυτον Βάμβαν — εἰς Λόνδραν τὸν λόγιον Πίκκολον, διὰ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τοὺς ἐκεῖ φιλελευθέρους καὶ νὰ ἐξάψῃ ὑπὲρ ἡμῶν τὴν κοινὴν τῶν Βρεταννῶν γνώμην, ἣτις δὲν συμφωνεῖ μ' ἐκείνην τῆς διοικήσεώς των... »¹.

Δὲν γνωρίζομεν ἐπακριβῶς τὰς ἐνεργείας τοῦ Πικκόλου ἐν Λονδίῳ, ὁπόθεν ἐπέστρεψε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1821, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ ἀποστολὴ του δὲν ὑπῆρξε ματαία. « Κάτι κατώρθωσεν ὁ φίλος ἐκεῖ — ἔγραφεν ἐκ Παρισίων τὴν 2/14 Νοεμβρίου 1821 ὁ Κ. Πολυχρονιάδης πρὸς τὸν Γεώργιον Πραΐδην — καὶ ἤθελε κάμει περισσότερα, ἐὰν ἐπερσείδετο εἰς διοίξεις ἐλληνικὴν καὶ εἰς πράγματα βέβαια καὶ ἀληθινά »².

Ἀρχομένου τοῦ 1822 Ἕλληνες λόγιοι καὶ σπουδασταὶ κατῆλθον κατὰ συμβουλήν τοῦ Κοραῆ εἰς Ἑλλάδα, διὰ νὰ προσφέρουν ἐπὶ τόπου τὰς ὑπηρεσίας των. Τότε καὶ ὁ Πίκκολος, δι' ἐπιστολῆς του ἐκ Παρισίων ἀπὸ 16/28 Φεβρουαρίου 1822, ἠρώτησε τὸν ἤδη ἐν Πίζῃ, πλησίον τοῦ Ἰγνατίου, εὕρισκόμενον Πολυχρονιάδην, ἐὰν συμφέρῃ νὰ καταβῇ εἰς Ἑλλάδα μετὰ τοῦ ἐκεῖ (ἐν Παρισίοις) φθάσαντος Στεφάνου Κανέλλου³ καὶ νὰ προσκαλέσῃ καὶ τὸν ἐν Γερμανίᾳ σπουδάζοντα Θεόδωρον Μανούσην⁴, καθὼς συνεβούλευεν ὁ Κοραῆς. Ὁ Πολυχρο-

1. Ἐπιστολαὶ Ἀδ. Κοραῆ (ἐκδ. Δαμαῶ), τόμ. Γ', σελ. 666 κέ.

2. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλ. Μαυροκορδάτου, τόμ. Α', σελ. 79.

3. Ὁ Στέφανος Κανέλλος κατήγετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὴν Βιέννην καὶ εἰς πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας, ὡς καὶ εἰς Παρισίους ὡς ὑπότροφος τῆς Φιλομούσου Ἐταιρείας. Ὑπῆρξε συνεργάτης τοῦ Λογίου Ἐρμού καὶ συγγραφεὺς τῆς γερμανιστὶ ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ Karl Iken διτόμου Λευκοθέας, ἐν Λειψίᾳ, 1822. Τὸ 1820 ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἰατρικὴν. Παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον μόνον. Ἀρχομένου τοῦ 1821 διέτριψεν ἐπ' ὀλίγον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ κατόπιν ἐτράπη πρὸς τὴν Εὐρώπην. Τὸ 1822 κατῆλθε μετὰ τοῦ Πικκόλου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ὑδραν. Ἐκεῖ τότε μετέφρασεν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τὸ « Βιβλιαράκι κατ' ἐρωταπόκρισιν », τὸ ὁποῖον ἐτυπώθη εἰς β' ἐκδοσὶν ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1830 ὑπὸ Ἐμμ. Ἀντωνιάδου. Ἠκολούθησεν εἰς Κρήτην τὸν διορισθέντα ἀρμοστήν Ἐμμανουὴλ Τομπάζην καὶ συνέταξε τὸ πολίτευμα τῆς νήσου. Ἀπέθανεν εἰς τὴν Κρήτην τὸν Ἰούλιον τοῦ 1823. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔργων συνέθεσε καὶ πολλὰ πατριωτικὰ ποιήματα.

4. Θεόδωρος Μανούσης, ἐκ Σιατίστης. Ἐγεννήθη τὸ 1793. Παῖς ἔτι ὢν ἦλθε μετὰ τῆς μητρὸς του εἰς Πέστην τῆς Οὐγγαρίας, πλησίον τοῦ ἐκεῖ ἐμπορευομένου πατρὸς του καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Γεωργίου Ζαβίρα. Ἐκεῖθεν ἦλθεν

νιάδης ὅμως τοὺς ἀπέτρεψε προσωρινῶς νὰ κατέλθουν εἰς Ἑλλάδα. Εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Γεώργιον Πραϊδην ἐκ Πίζης ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου/12 Μαρτίου 1822 ἀναφέρει τὴν πρὸς τὸν Πίκκολον ἀπάντησίν του ὡς ἑξῆς: « Ἐγὼ τοῖς ἔγραψα πολλάκις τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων μας καί, μ' ὄλον τοῦτο, πάλιν μ' ἐρωτοῦν νὰ τοῖς εἰπῶ εἰλικρινῶς τί νὰ κάμουν. Θέλω τοῖς ξαναγράψαι λοιπὸν νὰ παραμείνουν ἀκόμη ὀλίγον, ἕως νὰ ἰδῶμεν τί κατορθώνει ὁ στόλος μας, τί μέτρα θὰ λάβετε κατὰ τῶν Ἀλβανοτούρκων, καὶ ἕως νὰ προετοιμάσουν μετρητὰ ἴδια, διότι ἄνευ χρημάτων, φοβοῦμαι, θέλουν ἀποθάνει τῆς πείνης ἢ δὲν θὰ ἔχουν τὴν πρέπουσαν ἀνεξαρτησίαν. Τοὺς ἐφόβισεν ἡ ἐπιστροφή πολλῶν λογιωτάτων αὐτοῦθεν· ἀλλ' ὅσους ἕως τώρα εἶδα, ἐκτὸς τοῦ Τυπάλδου, εἶναι παιδάκια καὶ κατέβησαν διὰ νὰ δοξασθοῦν ἢ νὰ καλοζήσουν »¹. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἴσχυσαν αἱ συμβουλαι τοῦ Πολυχρονιαάδου, διότι ὁ Πίκκολος, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Κανέλλου, ἐγκατέλειψε τὴν γαλλικὴν γῆν καὶ μετὰ τὰς εὐχὰς τοῦ Κοραῆ ἦλθεν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822, διὰ νὰ προσφέρῃ ὡς πολιτικὸς τὰς ὑπηρεσίας του.

Σημειωτέον ὅτι, ἐφ' ὅσον ἀκόμη ὁ Πίκκολος εὕρισκετο εἰς Παρισίους, περὶ τὰ μέσα Μαρτίου 1822, ἀπέστειλε μετὰ τοῦ Κοραῆ, τοῦ Βογορίδου καὶ τοῦ Κλονάρη πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Ὑδρας τὸν Γάλλον Φίλιππον, κόμιτα τοῦ Μανιπουέλλο « ἔμπειρον τῆς πυροτεχνίας, τῆς τειχοποιίας, ἐφευρέτην μυστικῶν καυστικῶν ὑλῶν... » διὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιχειρήσεις. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν φίλων του ἀποτελεῖ ἐν εἰσέτι δεῖγμα τῶν πατριωτικῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐν Παρισίοις ομάδος τῶν Ἑλλήνων λογίων. Τὸν Γάλλον τοῦτον τεχνικὸν παρουσίασαν δι' ἐπιστολῆς των πρὸς τοὺς Ὑδραίους προκρίτους οἱ διαπρεπεῖς Ἑλληνας τῶν Παρισίων ὡς χρησιμώτατον διὰ τὸν ἀγῶνα πολεμικὸν ἐφευρέτην. « ... Ὑπάρχει εὐρετῆς διαφόρων πάντη μυστικῶν ἕως τώρα καυστικῶν ὑλῶν πολὺ

εἰς Βιέννην πλησίον τοῦ μεγαλεμπόρου θείου του Ἰωάννου Μανούση. Τὸ 1819, εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν, μετέβη εἰς Γερμανίαν καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Λειψίας καὶ τῆς Γοτίγγης. Κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1830 καὶ προσεκολλήθη εἰς τοὺς ἀντικαποδιστριακούς. Ἐπιστρέψας μετ' ὀλίγον εἰς Εὐρώπην, ἐπανέκαμψεν εἰς Ἑλλάδα περὶ τὰ μέσα τοῦ 1834, ὅτε διωρίσθη μέλος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἐπίτροπος τῆς Πολιτείας παρὰ τῆ Ἱερᾷ Συνόδῳ. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ μακρὸν καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀθηνῶν. Ἀπεβίωσεν τὴν 1 Νοεμβρίου 1858.

1. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, τόμ. Α', σελ. 132 - 133.

χρησιμωτέρων εἰς τὸν πόλεμον... Τούτων τὰ ἀποτελέσματα, καθόσον ἤμποροῦμεν νὰ δώσωμεν πίστιν εἰς τὰς διὰ λόγων βεβαιώσεις τοῦ εὐρετοῦ, εἶναι τῷ ὄντι θαμάσια... Ἐκεῖνος ὅστις περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἤμπορεῖ νὰ σᾶς χρησιμεύσῃ εἰς τοῦτο τὸ ἔργον, εἶναι ὁ κύριος Φίλιππος διὰ τοῦ ἀσβέστου πυρὸς ὁποῦ ηὔρε καὶ τῶν διαφόρων μηχανημάτων του... »¹. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Κοραῆ, Πικκόλου καὶ λοιπῶν, τὴν ὁποῖαν μετέφερον αὐτοπροσώπως ὁ ἐνδιαφερόμενος Γάλλος ναυτικός, προσυπέγραψε καὶ ὁ ἐν Μασσαλίᾳ Ζακύνθιος πατριώτης Ἰωάννης Μάης.

* * *

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ὁ Πίκκολος κατήλθεν εἰς Ἑλλάδα ὑπὸ τὰς εὐχὰς τοῦ Κοραῆ, ὁ ὁποῖος ἐθεώρησε χρέος του νὰ καθοδηγήσῃ τὸν προσφιλῆ του Πίκκολον προτιθέμενον νὰ ἀναμιχθῆ εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τοῦτο τοῦ ἀπηύθυνε θαυμασίαν ἐπιστολὴν, ἐκ τῶν ὠραιότερων τοῦ εἴδους, εἰς τὴν ὁποῖαν παρέχει ἀφθόνως τὰς πολιτικὰς του συμβουλὰς μετὰ πάσης λεπτότητος καὶ εὐγενείας: «...Μὲ τοιαύτας, φίλε μου, νοουθεσίας ἤθελα σπουδάσειν νὰ θεραπεύσω τὴν ἀτολμίαν μου πρὶν ἀνακομβωθῶ εἰς τὰ πολιτικὰ, διὰ νὰ μὴν ἀπατηθῶ ἀπὸ κανένα, μηδὲ νὰ ἀπατήσω κανένα. Ἄν καὶ δὲν ἔχῃς σὺ χρεῖαν αὐτῶν, σὲ τὰς κοινωνῶ ὅμως ὡς ἐνδεχόμενον νὰ σοῦ χρησιμεύσωσι δι' ἄλλους... ». Καὶ ἀπευθυνόμενος εἰς ἑαυτὸν («ἐσὺ Κοραῆ...») διατυπώνει πρῶτον τὰς γνώμας του περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐκθέτει τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ προβλήματος².

Τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Κοραῆ ἔλαβεν ὁ Πίκκολος τὴν 5 Ἰουνίου 1822, ἐνῶ εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς Παρισίους, πλήρης δ' εὐγνωμοσύνης ἔσπευσε τὴν ἐπομένην 6 Ἰουνίου 1822 νὰ γράψῃ θερμὴν, πλήρη αἰσθημάτων ἀφοσιώσεως ἀπάντησιν πρὸς τὸν γέροντα διδάσκαλον: « Δέξαι, φίλε πάτερ, τὰς ἀπὸ βάθους ψυχῆς εὐχαριστίας μου διὰ τὰς χρυσᾶς σου νοουθεσίας. Αὐτὰς ἔχω νὰ μελετῶ τὸ πρῶτ', ὅσάκις μέλλω νὰ πράξω τίποτε, καὶ κατ' αὐτὰς θέλω ἐξετάζει τὸ ἔσπερ' εἰς τὴν διαγωγὴν μου, διὰ νὰ βλέπω πῆ παρέβην, τί δ' ἔρρεξα, τί μοι δέον οὐκ ἔτελέσθη. Εἶθε ὁ ἀγαθὸς τῆς Ἑλλάδος δαίμων νὰ σὲ διατηρήσῃ, διὰ νὰ μᾶς ἐνισχύσῃ

1. Ἀρχεῖον Ὑδρας, τόμ. 8, σελ. 48 - 50.

2. Π. Κοντογιάννη, Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι τοῦ Κοραῆ καὶ πρὸς Κοραῆν. Χιακὰ Χρονικά, τεύχος Ε' (1923), σελ. 46 - 50.

μὲ τὸ πιράδειγμα καὶ μὲ τὰς συμβουλὰς σου. Συνεχῶς σου ὑπομνησόμεθα, Κοραῆ, μετὰ τῶν παλαιῶν. Ὑγίαινε »¹.

Ἀναχωρήσαντες ἐκ Μασσαλίας ὁ Πίκκολος μετὰ τοῦ Στεφάνου Κανέλλου ἔφθασαν μέσῳ Κέας εἰς Ὑδραν εἰς τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου τοῦ 1822. Εἰς τὸ βιβλίον ἀδειῶν διαμονῆς τῆς Ἀστυνομίας Ὑδρας, ὑπ' ἀριθμ. 3749 καὶ χρονολογίαν 12 Ἰουλίου 1822 σημειοῦται: « Νικόλαος Πίκκολος, Τουρναβίτης λόγιος, ἔτων 30, ἐρχομὸς ἀπὸ Μαρσίλια καὶ Τζιά »².

Ἐκεῖ, εἰς τὴν Ὑδραν, ἐπληροφορήθη λεπτομερῶς ὁ Πίκκολος τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, τὰς κομματικὰς ἀντιθέσεις τῶν προκρίτων καὶ τῶν στρατιωτικῶν, τὰς πολιτικὰς φαινομενολογίας, ὡς εἶχον διαμορφωθῆ αὐταὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ ἀγῶνος.

Δὲν ἔχω στοιχεῖα μαρτυροῦντα οἰανδήποτε ἐπικοινωνίαν τοῦ Πικκόλου μετὰ τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ εὑρισκομένου τότε Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Εἰς τὰ ἐκτενῆ πρωτόκολλα (μυστικὰ καὶ φανερά) τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τῆς περιόδου ἀπὸ 20 Μαΐου 1822 ἕως 13 Μαρτίου 1823, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκα³, οὐδεμία μνεία ὑπάρχει περὶ Πικκόλου. Μετὰ τῶν Κουντουριωτῶν ὅμως συνῆψεν οὗτος στενοὺς δεσμούς. Πόσον ἐτιμᾶτο ὑπ' αὐτῶν, τεκμαίρεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας ἀπεδέχθησαν λίαν προφρόνως κατ' Ἰούλιον τοῦ 1822 αἴτησιν αὐτοῦ ὅπως ὀνομασθῆ πολίτης τῆς Ὑδρας. Τὴν τιμὴν ταύτην σπανίως ἀπένεμον οἱ Ὑδραῖοι εἰς ἀλλοδαπούς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως τὸ Κοινὸν τῆς Ὑδρας ἐχορήγησε τὸ πρόνομιον τοῦτο τοῦ Ὑδραίου πολίτου εἰς ἐλάχιστους μόνον ἀνδρας: εἰς τὸν Ἰταλὸν πολιτικὸν ἐξόριστον Ἰωσήφ Ν. Κιάππε, εἰς τὸν Νεόφυτον Βάμβαν, εἰς τὸν Ἰταλὸν φιλέλληνα Φελίτσε Καζέρτα, εἰς τὸν Νικόλαον Πίκκολον καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Βιάρων καὶ Αὐγουστῖνον Καποδίστρια⁴.

Τὴν ἐγγραφὴν του εἰς τὸ Δημοτολόγιον τῆς Ὑδρας ἐζήτησεν ὁ Πίκκολος οὐχὶ ἄνευ λόγου. Εἶναι εὐκόλον νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι, προκει-

1. Χιακὰ Χρονικά, τεῦχος Ε' (1923), σελ. 50 - 51.

2. Ἡ ἡμερομηνία (12 Ἰουλίου) ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Πικκόλου εἰς τὴν Ἀστυνομίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς του εἰς Ὑδραν, ἐφ' ὅσον, ὡς ἀναγράφεται κατωτέρω, οἱ πρόκριτοι τῆς νήσου τὸν ὀνόμασαν πολίτην Ὑδρας τὴν 5 Ἰουλίου 1822.

3. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τόμ. Β', σελ. 65 - 381.

4. Ἀντωνίου Μανίκη, Ξένοι πολιτογραφηθέντες Ὑδραῖοι. « Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας », τεῦχος Ἰουνίου 1936, σελ. 117 - 120.

μένου ὁ ἐκ Τυρνόβου τῆς Βουλγαρίας Πίκκολος νὰ μετάσχη εἰς τὰ κοινὰ πράγματα καὶ νὰ χρησιμοποιηθῆ εἰς ἐμπιστευτικὴν ἐθνικὴν ἀποστολήν, ἠθέλησε νὰ ἀποκτήσῃ ἐπισήμως τὴν ιδιότητα τοῦ Ἑλληνοπολίτου καὶ δὴ τοῦ πολίτου τῆς μεγαλωνύμου Ὑδρας. Ἴδου τὸ ἐπίσημον ἔγγραφον τῆς πολιτογραφησεώς του :

« Ἐμπροσθεν ἡμῶν τῶν προκρίτων τῆς νήσου Ὑδρας ἐνεφανίσθη ὁ εὐγενῆς κύριος Νικόλαος Πίκκολος ἐκ Τερνόβου, ἀνὴρ φιλόπατρις, ἐπιστήμων καὶ κατὰ πάντα σπουδαῖος, ὅστις, ἐκτὸς τῆς προθυμίας του πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὅλου, ἐπιδείξας εἰς πᾶσαν περίστασιν ξεχωριστὸν ἐνθερμον ζῆλον διὰ τὴν δόξαν καὶ διὰ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος μας, μᾶς ἐζήτησε νὰ καταγραφθῆ πολίτης Ὑδραῖος.

Ἡμεῖς οὖν ἐν κοινῇ συνελεύσει καὶ ὁμοφώνως ἅπαντες, τῇ ἀξίᾳ, τῇ ἀρετῇ καὶ τῷ πατριωτισμῷ τοῦ ἀνδρὸς χαριζόμενοι, ἀπεφασίσαμεν καὶ ἐψηφίσαμεν συμπολίτην μας τὸν εἰρημένον εὐγενῆ κύριον Νικόλαον Πίκκολον, θέλομεν δὲ καὶ θεσπίζομεν ὅτι, ὡς ἡμῶν συμπολίτης, νὰ ἔχη καὶ νὰ χαίρηται εἰς τὸ ἐξῆς, τόσον εἰς τὴν πατρίδα μας, ὡς καὶ ἄλλου, ἅπαντα τὰ δίκαια καὶ προνόμια, ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τοὺς γνησίους Ὑδριώτας, καὶ ὡς τοιοῦτος νὰ νομίζεται καὶ νὰ γνωρίζεται εἰς πᾶσαν περίστασιν.

Εἰς ἐνδειξιν δὲ τῷ δίδεται τὸ παρὸν πολιτογραφικὸν γράμμα ἐπὶ σφραγισμένον μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ ἡμετέρου κοινοῦ σήμερον τῇ πέμπτῃ Ἰουλίου 1822, ἐν Ὑδρα.

(Τ.Σ.) Οἱ πρόκριτοι τῆς νήσου Ὑδρας»¹.

Ἐκ τοῦ ἔγγραφου τούτου συνάγεται, ὅτι ὁ Πίκκολος ἐτιμᾶτο πολὺ ἐν Ὑδρα. Οἱ πρόκριτοι δὲν φείδονται ἐπαίνων διὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὸν νέον πολίτην τῆς Ὑδρας: « ἀνὴρ φιλόπατρις, ἐπιστήμων καὶ κατὰ πάντα σπουδαῖος, ἐπιδείξας ἐνθερμον ζῆλον διὰ τὴν δόξαν καὶ διὰ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος ». Προφανῶς ὁ Πίκκολος δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς κοινός τις ὁμογενῆς ἐλθὼν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς μεταξὺ ἑκατοντάδων ἄλλων, ἀλλ' ὡς ἐξέχουσα προσωπικότης τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ἐργαζομένη μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἄλλως τε καὶ οἱ λόγιοι Ἑλληνες τῆς ἀλλοδαπῆς, καὶ μάλιστα τῶν Παρισίων, ἐτίμων μεγάλως τὸν Πίκκολον διὰ τὰς γνώσεις του καὶ τὰς ἀρετάς του καὶ τὸν ἐθεώρουν ἱκανὸν δι' ὑψηλὰ ὑπουργήματα καὶ ἀξιόλογα ἔργα.

1. Ἀρχεῖον Ὑδρας, τόμ. 8, σελ. 294.